

часто зустрічаються випадки масової мовної некомпетентності, притаманної викладачам університетів, лікарям, політикам. Автор вводить також поняття "повноцінного білінгва" надлюдина, яка має "блискавично реагувати на кожну зміну комунікативної ситуації і при цьому легко переходити з однієї мови на іншу, часто навіть не помічаючи цього переходу" [4].

Харківський філософ Т. Возняк, який є чи не єдиним представником сучасної гуманітарної еліти, хто торкнувся проблеми суржика чи російсько-українського діалекту, що виникає внаслідок такої незбалансованої мовної ситуації, у контексті конкретного людського існування: "...ми не можемо не бачити того, що суржикові варіанти стали мовою для мільйонів людей, і ми повинні ставитися до них серйозно, бо, судячи з усього, матимемо з ними справу ще дуже довго... Принаймні навіть з суто гуманних міркувань ми не маємо права відмахуватися від них і не бачити за ними проблем мільйонів людей, їх інакшого, в чомусь, можливо, збідненого, але для багатьох актуального і, можливо, єдиного світу. У суржиках українська мова, попри те, що вона не є такою далекою від російської, теж приховано існує, хоч багатьом і, можливо, справедливо, здається, що лише животіє" [5]. Людині, яка розмовляє суржиком, позбавитися російського мовного елемента дуже важко, адже для цього треба принаймні перебудувати свій звичний мовний світ і увійти в інший, а це завжди болісно, тому що змінити власний мовний світ – це самому до певної міри змінитися. Миттєве виправлення мовного світу можливе в осіб з розвинутими лінгвістичними здібностями, у тих, хто володіє ментальною гнучкістю, а також неабияким філологічним даром. Але такі особи не становлять більшості, а тому, і на цьому треба наголосити, лінгводидактичні принципи викорінення суржикової (російсько-українського діалекту) мови повинні бути якомога коректнішими.

Отже, проблема двомовності є складною і неоднозначною в Україні, а тому вимагає вдумливого ґрунтовного опрацювання. У першу чергу, це стосується проблем штучного зближення української мови з російською, опрацювання шляхів розвитку української мови, її природного звучання й побудови. Лише рішучі дії уряду й певні зміни у свідомості людей можуть поставити крапку в питанні двомовності в Україні. Але для цього необхідний певний час, зусилля політиків й соціолінгвістів.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Зимовець Г. В. Міжмовна інтерференція в умовах контактного білінгвізму (на матеріалі мови української діаспори) : дис... канд. філол. наук : 10.02.15 / Г. В. Зимовець ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К., 1997. – 243 с. 2. Возняк Т. Відродження іврити та української. Онтологічні підстави та наслідки / Т. Возняк // Сучасність. – 1992. – № 8. – С. 107–112. 3. Карашук Г. Амбівалентність і білінгвізм українсько-польського пограниччя (на прикладі Волині) / Г. Карашук // Державність української мови і мовний досвід світу : матеріали міжнародної конференції. – К., 2000 – С. 23–38. 4. Труб В. Явище "суржика" як форма просторіччя в ситуації двомовності / В. Труб // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 46–58. 5. Возняк Т. Тексти та переклади / Т. Возняк. – К. ; Х. : Фоліо, 1998. – С. 345–360. 6. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б. М. Ажнюк. – К. : Рідна мова, 1999. – 452 с.

УДК 81'37

Сирадоєва А. О.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЛЕКСИЧНІ НОВОУТВОРЕННЯ, СЕМАНТИЧНІ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ, ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНИХ ЯВИЩ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Висвітлено особливості лексико-семантичної системи мови, її відмінності від інших мовних систем. Розглянуто співвідношення понять "семантичні переосмислення", "лексичні новоутворення", "запозичення", які становлять основу інноваційних явищ лексико-семантичної системи української мови.

Аннотация. Освещены особенности лексико-семантической системы языка, ее отличия от других языковых систем. Рассмотрено соотношение понятий "семантические переосмысления", "лексические новообразования", "заимствования", которые составляют основу инновационных явлений лексико-семантической системы украинского языка.

© Сирадоєва А. О., 2014

Annotation. The article highlights the features of the lexical and semantic system of language and its difference from other language systems. The concepts of semantic reinterpretation, lexical neologisms, borrowings, which form the basis of innovative phenomenon of the lexical and semantic system of the Ukrainian language have been studied.

Ключові слова: лінгвістика, семантичне переосмислення, неологізм, новоутворення, запозичення, okazіоналізм.

Вивченням питань лексичних новоутворень, семантичних переосмислень, запозичень займались видатні вчені, дослідники, зокрема: Русанівський В. М., Стишов О. А., Нелюба А. М., Струганець Л. В., Белозьоров М. В., Кисельов О. В., Зацний Ю. А., Лопатін В. В., Юрченко Т. Г., Лелека Т. О. та ін.

Мета статті – продемонструвати зростаючий інтерес до вивчення інноваційних явищ у мові загалом та поняття "лексичні новоутворення", "семантичні переосмислення", "запозичення", які співвідносяться в аспекті дослідження словникового складу будь-якої мови та конкретної лексико-семантичної системи.

Говорячи про лексико-семантичну систему, якій властиві суттєві відмінності від інших систем мови, слушно зазначити про те, що, по-перше, вона є відкритою, незамкненою системою, оскільки лексичний склад – дуже рухомий і не піддається обчисленню. Рухомість словника, під якою слід розуміти не тільки появу нових, витіснених старих слів, а й зміну лексико-семантичної та синтаксичної сполучуваності слів, стилістичний їх перерозподіл, який пояснюється впливом позамовної дійсності.

По-друге, лексико-семантична система, на відміну від інших систем мови, характеризується неоднорідністю компонентів, що входять до її складу. Аналізуючи одиниці лексико-семантичної системи (семи, значення, слова, сполучення слів, групи слів), слід зазначити, що такою є й основна базисна одиниця лексико-семантичної системи – слово, яке має подвійну природу: є знаком реалії й одночасно одиницею мови, а звідси неоднорідність зв'язків – суто мовні й позамовні.

По-третє, лексико-семантична система не має чіткої організації. Це пояснюється тим, що не всі одиниці лексико-семантичної системи протиставлені одна одній, через що деякі з них підлягають однозначному розкладу на семи. Лексико-семантична система на думку М. Кочергана є синтезом смислових зв'язків, яку можна назвати синтезуючою, інтегральною системою [1]. Також слід зазначити, що лексико-семантична система – це єдина сфера мови, яка відкрита для різних індивідуальних утворень – незвичайних слів і словосполучень.

Говорячи про виникнення нових слів, новотворів та їх закріплення в словнику стверджують, що зареєстровані нові слова й нові значення старих слів – це "подвійний матеріал", який відображає процес подвійного розвитку будь-якої живої мови. Укладачі словника під новими словами розуміють як власне нові, вперше утворені або запозичені з інших мов слова, так і слова, відомі в російській мові і раніше, або які використовувалися обмежено, поза літературною мовою, або ті, які відійшли з активного вживання, а зараз стали до широкого вжитку.

Мовознавці пов'язують появу в лексичній системі мови таких понять, як лексичні новоутворення, семантичні переосмислення і запозичення ні з чим іншим, як з оновленням та збагаченням мови, які є її частиною, тісно переплітаються між собою, мають спільні та відмінні риси свого походження.

Дослідження лексико-семантичної системи має складний та багатоаспектний, послідовний підхід до розуміння понять, визначень, що виникають у самій мові. Характерним є той факт, що поява тих чи інших інноваційних мовних явищ може по-різному трактуватися серед різних мовознавців. Так, В. Русанівський пише, щодо питання появи нових слів, а саме неологізмів, слід зважати на те, що такі лексичні одиниці з'являються в мові: по-перше, як власне новотвори – шляхом словотворення на основі наявних у мові морфем (це основний шлях: бюджетник, вогнеборець), переосмислення слова та лексикалізації словосполучення; по-друге, як відносні новотвори – внаслідок запозичення мовних одиниць з інших мов (бутик, ноутбук, айфон, у тому числі словотвірні та семантичні калькування: євровалюта, швидка їжа) і переходу їх до загальнонародної мови з вулжних стильових сфер [2].

Спираючись на визначення В. Русанівського щодо неологізмів, слід звернути увагу на те, що за своїм походженням лексичні новоутворення – це не що інше, як номінативний неологізм, який виступає у мові як інноваційне явище, поява якого постає гостро, з одного боку, у періоди бурхливих соціально-політичних та економічних змін у суспільстві (для української мови в ХХ ст. це був, насамперед, період після 1917 та 1990-ті рр.), з другого боку, у час формування літературної мови народу або її окремих стилів, коли зокрема, зростає роль свідомого, цілеспрямованого їх творення окремими особами [2]. Поширеною типологією нових слів є їх поділ на неологізми та okazіоналізми (Белозьоров М. В., Зацний Ю. А., Кисельов О. В., Лопатін В. В., Юрченко Т. Г. та ін.). Автор погоджується з Зацним Ю. А., що фактично всі нові одиниці починають своє життя як okazіоналізми, оскільки виникають саме в конкретному випадку мовлення.

Отже, зміни у лексико-семантичній системі відбуваються завдяки появі інноваційних новоутворень, які серед вітчизняних та зарубіжних мовознавців на різних етапах дослідження визначались як неологізми, okazіоналізми. Проте розрізняють два типи неологізмів: а) лексичні; б) семантичні. Лексичні неологізми – це слова, що утворюються заново з наявних у мові елементів за допомогою власних цій мові словотворчих засобів. Семантичні неологізми – це відомі раніше слова, які в нових умовах набули нових значень. Саме для таких дериваційних okazіоналізмів-неологізмів характерні ненормативність, приналежність до мовлення (а не до мови), функціональна одноразовість, синхронно-діахронна дифузність, словотвірність похідність та експресивність.

Наявність запозиченої лексики в мові обов'язкова й закономірна, що обумовлено як екстралінгвальними факторами, так і самою природою мови як системи, тобто запозичення – це абсолютна мовна універсалія. Вагомість запозичених слів у лексичній системі кожної мови постійно зростає

внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних й економічних процесів, пов'язаних зі світовою інтеграцією. З розвитком науки і техніки в мові з'являється велика кількість складних слів або з будь-яким іншим характерним визначенням для цієї галузі. Так, Е. Володарська трактує запозичення як універсальне мовне явище, акцепцією однією мовою лінгвістичного матеріалу з іншої мови, як наслідок екстралінгвальних контактів між ними, що відрізняються за рівнем і формою [3].

Посилаючись на роботи В. Аристової, Л. Крисіна, Д. Лотте, Т. Лелека зазначає, що під запозиченням пропонується розуміти й сам процес переходу елементів з однієї мови в іншу [4]. Лінгвісти пропонують урахувати не лише можливість проникнення в рідну мову іншомовного слова або його внутрішньої форми, але й характер запозичення на різних його рівнях, вважаючи за доцільне називати запозиченням і процес переміщення різних елементів з однієї мови в іншу.

На думку автора, лексичні новоутворення, семантичні переосмислення і запозичення не можна ототожнювати одним поняттям неологізм, оскільки зазначені поняття є ширшими і становлять загальну позицію інноваційних явищ у мові. Слід зазначити, що за своєю походністю та функціонуванням у лексико-семантичній системі ці поняття ідуть поруч, мають спільний напрям у своєму використанні у мові й досягненні єдиного результату, а саме збагачення та оновлення словникового складу будь-якої мови. За своєю природою лексичні новоутворення, семантичні переосмислення та запозичення – це ніщо інше, як інноваційне явище у мові, які виникають стихійно під впливом мовних, позамовних факторів, мають певні механізми щодо власного створення та пристосування у мові.

Отже, коректне розрізнення лексичного новоутворення, семантичного переосмислення та запозичення, на думку автора, можливе на базі такої мовної одиниці, як слово, оскільки воно, на відміну від інших мовних одиниць, може показати соціокультурні зміни, які мають своє відображення на його формі, змісті та значенні.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Кочерган М. П. Про системність у лексиці та семантиці / М. П. Кочерган // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 4. – С. 38–45. 2. Русанівський В. М. Українська мова : енциклопедія. / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зябрюк – К. : Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с. 3. Володарская Э. Ф. Заимствование как отражение русско-английских контактов / Э. Ф. Володарская // Вопросы языкознания. – № 4. – 2002. – С. 96–104. 4. Лелека Т. О. Особливості англо-американських запозичень в українській і російській мовах початку ХХІ століття на тлі процесу контактування мов : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.15 / Т. О. Лелека. – К. : Ірпінь, 2010. – 276 с. 5. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства: короткий нарис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 2006. – 143 с. 6. Будагов Р. А. Человек и его язык / Р. А. Будагов. – М. : Велста, 1974. – С. 275–276. 7. Паламарчук Л. С. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. С. Паламарчук // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–7.

УДК 811.161.2'373.7

Софеніна П. С.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЯВИЩЕ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ПАРОНІМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Розглянуто актуальні і маловивчені проблеми в лінгвістиці – фразеологічну паронімію, специфіку таких фразеологічних одиниць, виділено їх основні типи з урахуванням особливостей компонентного складу та структурної організації. Простежено перспективи розвитку лінгвістичних досліджень фразеологічних паронімів.

Аннотация. Рассмотрена актуальная и малоизученная проблема в лингвистике – фразеологическая паронимия, специфика таких фразеологических единиц, выделены их основные типы с учетом особенностей компонентного состава и структурной организации. Прослежены перспективы развития лингвистических исследований фразеологических паронимов.

Annotation. Such topical and insufficiently studied problems in linguistics as idiomatic paronymy and specificity of these idioms are highlighted. Their main types allowing for the component composition peculiarities and structural organization have been studied. Perspectives of linguistic research of idiomatic paronyms have been investigated.

Ключові слова: фраземіка, фразема, типи паронімічних фразем, дієслівно-субстантивні словосполучення, применниково-відмінкові конструкції.

© Софеніна П. С., 2014